

Villahermosa, Pedralbes i la parella feliç

Heini i Tita

“La virtut sobrepassa la riquesa”, proclama l’emblema dels Von Thyssen. El préstec de la col·lecció pictòrica Thyssen-Bornemisza a l’estat espanyol és una virtuosa operació comercial de final incert.

La glòria hispànica –1992– no es reflectirà solament als pavellons de l’Expo i a les curses dels Jocs Olímpics. La capital europea de la cultura –Madrid, diuen– podrà salvar la cara gràcies a l’aristòcrata més elogiat pel govern espanyol, Hans Heinrich Von Thyssen. La rehabilitació del Palau de Villahermosa, dirigida per l’arquitecte Rafael Moneo, i on s’aplegaran uns 700 quadres de la seva col·lecció particular s’obrirà al públic al mes d’octubre. L’edifici, a mig camí del Prado i el Centre d’Art Reina Sofia, convertirà la capital del regne en un punt d’atracció mundial per als amants de l’art. Durant la inauguració, després de tallar la cinta ritual, retrobareu els somriures excessius de les grans ocasions. I les frases ampulloses dels grans personatges. Tal com es va esdevenir el 7 d’abril de 1988. A la seu del Ministeri de Cultura se signava el protocol de cessió temporal de 775 quadres de la col·lecció privada dels Thyssen a l’estat espanyol. El baró Von Thyssen estava tan eufòric que es va atrevir a pronunciar unes quantes frases curtes en espanyol. Una cadena de visques a la pau universal, al “*descubrimiento*”, a l’espai, a l’art, al credo i a l’amor de Déu. Solana, llavors ministre de Cultura, no va deixar de somriure. I Thyssen, realment content, no es va estar d’elogiar la família reial i Joan Carles I. Malgrat la inevitable ganyota de peix bullit, *Heini* tenia un dia pletòric: les gestions d’un amic íntim, Luís Gómez-Acebo –el Duc de Badajoz, casat amb la infanta Pilar, germana del rei– davant el Ministeri de Cultura i la reiterada insisitència de *Tita* perquè la col·lecció del baró es traslladés a l’estat espanyol semblaven arribar a bon port. El baró estava disposat a col·locar el seu tresor privat en un país que podia oferir-li uns arranjaments “comercials” més que interessants. Fra Angelico, Botticelli o Gauguin han esdevingut qüestió d’estat.

Thyssen oferia als gestors culturals del govern socialista l’oportunitat de prestigiar la infraestructura pictòrica de Madrid –de l’estat– mitjançant la cessió temporal de les millors obres d’aquest mecenes centreuropeu. Aquell pre-acord primaveral decidia que el palau madrileny de Villahermosa acolliria la major part de la cessió artística i el Monestir de Pedralbes de Barcelona n’albergaria un petit romanent. També deia de crear una fundació a mitges entre el ministeri i la família per a gestionar-ne el fons artístic. Dos dies després, el consell de ministres acordava la concessió de la Gran Creu de Carles III al baró *Heini* i de la Gran Creu d’Isabel la Catòlica a la baronessa *Tita*. La nit anterior els protagonistes de la faccenda –compans, amics i germans– es reunien a la residència privada del Duc de Badajoz. Hi eren els reis i els Thyssen. Joan Carles, diuen les cròniques, exultava. Al cap i a la fi, la col·lecció privada més important del món –per davant, fins i tot, de la pertanyent a la reina d’Anglaterra– era a un pas de venir cap a la península, malgrat que, més enllà dels Pirineus, haguessin sorgit pretendents poderosos com la Fundació Getty, les ciutats alemanyes de Bonn i Stuttgart o el mateix govern britànic.

Thyssen havia signat per l’opció espanyola. Però es tractava d’un simple protocol d’intencions que defugia qualsevol compromís legal. Els angoixats funcionaris del ministeri, com el sots-secretari Miguel Satrustegui, podien imaginar-se que aquell altiu senyor centreuropeu, com a bon sentimental, devia estar embuixat per la passió hispànica de Carmen Cervera. Podien, en certa manera, considerar-ho una garantia. Sentimental o enamoradís, Thyssen sempre s’hi ha reconegut. Però quan es posseeix una fortuna personal valorada en més de 300.000 milions de pessetes i ha fundat un conglomerat industrial –Thyssen-Bornemisza

Group (TBG)– que engloba unes 200 indústries i societats en onze països diferents i del qual, en 1985 (havent-se retirat de la direcció efectiva del grup), en va traure uns beneficis nets de 30.000 milions de pessetes, el sentimentalisme tan sols serveix per a cobrar exclusives a les revistes del cor. Thyssen no té un pèl de ruc. Durant els mesos posteriors al pre-acord d’abril les negociacions per a l’acord definitiu de cessió es van convertir en un intricat joc d’escacs a moltes bandes. L’empresa Thyssen-Bornemisza Collection Trust és la propietària legal de tota la col·lecció. La seva composició especial va ser un dels elements principals de tensió, ja que *Tita*, la banderera d’Espanya, hi té veu i vot, però no pot controlar-ne els membres. La societat, domiciliada a les illes Bermudes en 1986 per raons fiscals, és formada pel baró i un veritable consell familiar: George-Heinrich –el primer, fruit del matrimoni del baró amb Theresa von Lippe, una *Sissi* naturalment austríaca–, Francesca i Lorne –filles del seu tercer matrimoni amb l’espectacular model Fiona Campbell– i Alexander –la conseqüència del seu quart matrimoni amb la brasilera Denise Shorto. Les teranyines familiars que envolten l’aristòcrata indolent i tots els seus negocis han provocat una permanent guerrilla interna entre els hereus que, com George Heinrich (un dels principals executius de la TBG a la seu central de Nova York), exerceixen de portaveu dels interessos familiars, i Carmen Cervera que ha estat capaç d’influir decisivament el seu adorat *Heini* compartint, des del matrimoni civil l’any 1985, una societat de guany que li permet de ser present, conjuntament amb *Heini*, als organismes de decisió familiars. I, com en els millors fulletons, la dama intrigant ha anat guanyant la partida. Cada cop que els hereus del baró li feien la traveta, *Tita* recorria a la premsa. Quan al març de 1990 el con-

sell familiar va demanar al patriarca que s'operés d'un aneurisme d'aorta a l'Hospital de La Salpêtrière de París, la seva preocupada muller va remarcar als periodistes, amb un punt d'ingenuïtat massa perfumada, que els fills del baró havien dit "que ja estava bé que el seu pare ho fes tot a Espanya". Així que el cardòleg preferit del baró, el doctor Matesanz, va traslladar-se a la capital de França. I Carmen ho va entomar perquè la venjança sempre l'ha servida freda.

El consell familiar, que controla la Thyssen-Bornemisza Collection Trust, mai no havia vist amb gaires bons ulls el trasllat del fons artístic a l'estat espanyol. Però els feia encara menys gràcia que la major part de la col·lecció guardada a la Vila Favorita de Lugano, depengui en gran part de la Fundació Thyssen-Bornemisza de Basilea—creada a partir de les disposicions testamentàries del pare del baró, en 1947— i els espanta que una majoria d'aquests quadres passin, després de la mort de Heinrich, a ser patrimoni cultural de la confederació helvètica, ja que la legislació suïssa no admet drets successoris en aquesta mena d'institucions. El mateix testament ja especificava el caràcter inamovible i permanent de la col·lecció en territori suís tot i que les impugnacions, reeixides, dels seus germans davant els tribunals havien permès durant la dècada dels cinquanta la dispersió de l'obra pictòrica per diferents estats. Per tant, la família Thyssen havia d'espavillar-se a trobar un país amb mesures fiscals acollidores on poder practicar el mecenatge invertit. Un país on l'estat volgués esponsoritzar la jet-set: El regne d'Espanya—Jorge Semprún representant el Ministeri de Cultura— i la Favorita Trustees Limited—el baró representant una societat instrumental pròpia— signaven a 20 de desembre del 1988 un contracte, redactat en anglès, que parlava en termes més que explícits de l'abast real de l'"operació" artística. Se signava, ras i curt, un "arrendament al manllevedor dels quadres del prestador". En altres termes, un *leasing*—lloguer amb opció de compra— contumaç en què Thyssen cedeix temporalment i l'estat paga religiosament: per una banda, la Fundació Thyssen-Bornemisza—un patronat de vuit membres, elegit paritàriament entre l'estat i els Thyssen— rep un crèdit especial d'uns 9.000 milions de pessetes. D'aquests, 2.000 milions van destinar a la rehabilitació del palau de Villahermosa però, en ple 1992, a punt de tancar les obres, el pressupost ja supera els 4.000 milions. La resta, uns 6.000 mi-

Thyssen va oferir als gestors culturals del govern socialista l'oportunitat de prestigiar la infraestructura pictòrica de Madrid.

ARXIU

lions, ha de servir per a sufragar les despeses d'instal·lació de la col·lecció i de promoció pública. D'una altra banda, el contracte indicava l'obligatorietat de satisfer un cànon (o compensació) anual de cinc milions de dòlars als Von Thyssen –baró i baronessa–, fluctuable segons el coeficient d'inflació nord-americà. Tot hi era delimitat amb precisió cartesiana, fins el mateix termini de 9 anys i 180 dies que fixa aquest arrendament, calculat perquè no s'arribi a la desena d'anys, una xifra que complicaria la “repatriació” d'aquesta col·lecció, per tal com, d'acord amb la Llei de Patrimoni Històric, passaria a ser considerada patrimoni espanyol i se'n restringiria l'exportació.

L'estat espanyol acceptava, el desembre de 1988, la submissió a la legislació britànica, a l'arbitratge internacional i a la Thyssen-Bornemisza Collection Trust. I deixava la decisió final sobre la destinació de la pinacoteca en mans de quatre fills malcriats que esperen la mort del pare per a repartir-se el botí i foragitar la Tita dels negocis del clan. Però s'havia de guanyar la col·lecció al preu que fos. Sense perdre's en minúcies. L'apressada política de promoció exterior del govern espanyol s'ha bastit a corre-cuita, però quan el ministre de cultura –¿Solé-Tura encara?– talli la cinta del museu dels Thyssen tindran quasi deu anys per a consolidar Madrid com l'escenari pictòric més important d'Europa. I així anar fent.

Oriol Malló

El museu de la independència

Un bon dia l'il·lustre baró Hans Heinrich von Thyssen-Bornemisza va arribar al dormitori de les monges de bracet de l'alcalde Maragall. Un home com *Heini*, culte i ensinistrat, capaç de pagar qualsevol xifra en qualsevol divisa per aconseguir un bon Matisse, no podia sinó embaladir-se amb l'harmoniosa arquitectura del Monestir de Pedralbes. Catòlic no gaire practicant, a qui el Tribunal de la Rota ha denegat tots els divorcis, venia a la ciutat pre-olímpica amb ganes de fer-hi tota mena de negocis. I va anar molt ràpid. Massa potser. El mes de juny de 1986 constituint, en una notaria de Barcelona, la Fundació Thyssen-Bornemisza. Hi havia un petit capital inicial, poc més de deu milions, i en el patronat fantasma s'entreveïen noms claus de l'entramat de fidels baronals que tan útil li ha estat: Pilar de Borbón, la família Cervera completa –Carmen Tita i Guillermo, el germà–, Antoni Parés i el seu segon gran home de confiança, l'advocat Tomàs Guy Mori. Prometien l'oro i el moro: la cessió d'unes 150 obres pera exposar durant deu anys a les sales del Monestir de Pedralbes, seu social a Barcelona i activitats paral·leles, com ara promocions musicals o concessions de beques.

Després, uns quants mesos, de l'amor es passà a l'odi cortesà. El baró, no l'entenen: la Generalitat va paraitzar durant mesos les obres de rehabilitació del

Monestir per defectes tècnics i/o conceptuals, l'hotel que *Heini* volia construir a la torre Miramar de Montjuïc –amb el seu company de sang blava, Edmond Rothschild– va morir entre comissions d'urbanisme que no s'avenien a requalificar el terreny i Jordi Pujol no va moure ni un dit per resoldre els petits problemes del baró. Per a acabar-ho d'adobar, Raimon Martínez Fraile dimetia de l'ajuntament i deixava els Thyssen sense un enllaç privilegiat a la casa gran. Els Thyssen –que sempre havien previst l'operació pictòrica amb els ulls clavats a Madrid– s'ho van arreglar tot sols amb el govern espanyol. Tan bé ho va arreglar que ara ja sabem quina serà la primera conseqüència de la independència de Catalunya. “Si Catalunya arriba a separar-se del regne d'Espanya, les pintures hauran de ser tornades a la Fundació a Madrid”. Un 8 de setembre del 1989, grups d'independentistes havien xiulat els reis a la inauguració de l'Estadi Olímpic. I el baró, llavors, es va escandalitzar del tot. Gairebé tant com quan l'ajuntament, i la seva regidoria de Cultura, van exigir-li a final de l'any passat una selecció acurada i coherent –primitius italians, venecians i flamencs– per als 77 quadres que ompliran el Monestir de Pedralbes. Impertinents, desafiants i cabuts. Els catalans, excepte Tita, no es mereixien res.

O. M.